

Projekt Elitidrott2030

– Om idrottsrörelsens vägval för framtidens elitidrott

Peter Mattsson, Riksidrottsförbundet

Inledning

Är svensk elitidrott på väg att sluta upp i den globala elitidrottsliga kapprustningen? Vilka konsekvenser får det i så fall för den traditionella svenska idrottsmodellen och för statens idrottspolitik? Frågorna identifierades av dåvarande ordföranden i Centrum för idrottsforskning, Per Nilsson, i förordet till rapporten *För framtidens segrar: En analys av det svenska elitidrottssystemet*, från 2012.¹ När detta skrivs, drygt tio år senare, har idrottsrörelsen möjligen börjat närma sig några av svaren på dessa tämligen komplicerade frågor. Ett viktigt steg togs våren 2021, då Riksidrottsförbundets (RF) stämma beslutade att ställa sig bakom ett program kallat *#elitidrott2030*.² Två år senare enades idrottsrörelsens tre stödorganisationer: RF, Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) samt Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté (SPK), om att gemensamt verka för en väsentlig förstärkning av stödet till elitidrotten, samt fortsätta utveckla verksamheten enligt det nya elitidrottsprogrammet.³

Hur kom idrottsrörelsen till denna samstämmighet? Vad innebär *#elitidrott2030*, och vad är det egentligen idrottsrörelsen vill? Hur står sig det svenska elitidrottssystemet i dag, när det gäller styrkor och svagheter, i relation till vad den samlade idrottsrörelsen vill med elitidrotten?

En tillbakablick

Även om huvudinriktningen för detta kapitel är framtiden, blickandes mot 2030, är det relevant att börja med historien. I *För framtidens segrar* skriver Johan R Norberg om hur ett arbete med att reformera den så kallade ”samlade elitidrottssatsningen” inleddes hösten 2011.⁴ Begreppet refererar till ett regeringsbeslut från 2009, vilket innebar att RF skulle få disponera medel till en flerårig, samlad, förbundsöver-

¹ Centrum för idrottsforskning (2012). *För framtidens segrar: En analys av det svenska elitidrottssystemet*, s. 3. Rapport 2012:2.

² Riksidrottsförbundet (2021). ”*#elitidrott2030*”. I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2021*.

³ Riksidrottsförbundet (2023). ”Elitidrotten ska stärkas”. Webbartikel; Sveriges Olympiska Kommitté (2023). ”Historiskt förslag om samverkan för elitidrotten”. Pressmeddelande; Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté (2023). ”Historiskt förslag om samverkan för elitidrotten”. Webbartikel.

⁴ Centrum för idrottsforskning (2012), s. 48.

gripande och behovsprövad elitsatsning, som skulle stärka olika idrotters internationella konkurrenskraft.⁵ Av Norbergs text framgår dock att de två första åren av denna satsning varit förknippade med vissa utmaningar, framför allt i form av samarbetssvårigheter mellan RF, SOK och SPK. Resultatet blev att RF:s stämma i maj 2011 beslutade att förändra arbetsformerna för satsningen. Dåvarande idrottsministern, Lena Adelsohn Liljeroth, förmedlade sina synpunkter offentligt i en debattartikel i Dagens Nyheter i december 2010.⁶ Liljeroth konstaterade där att en ny enighet inom idrotten är nödvändig, då idrottens stödorganisationer inte har råd att dra åt olika håll.

Kanske är det förmätet att påstå att denna enighet nu är nådd, i och med de senast fattade besluten på stödorganisationernas stämmor 2023. Det är nog ändå rimligt att fastslå att situationen är betydligt bättre i dag, än vad den var 2011. Varför kräver dock en något djupare förklaring.

Den samlade elitsatsningen revideras

Med början 2009 fanns 212 miljoner kronor i statliga medel tillgängliga för den tidigare nämnda behovsprövade, förbundsövergripande satsningen på att stärka svensk idrotts internationella konkurrenskraft.⁷ Äntligen hade regeringen upplåtit särskilda pengar till en tydlig elitidrottssatsning, något som idrottsrörelsen hade diskuterat nödvändigheten av under lång tid. Trots detta visar Riksidrottsstyrelsens (RS) rapport över satsningens inledande år att det samlade arbetet varit svårt, med många meningsskiljaktigheter stödorganisationerna emellan.⁸ En nystart var nödvändig.

I RS förslag till reviderad satsning ingick att man ville ge varje specialidrottsförbund (SF) tydlig information om helheten av stödet till elitidrotten, där varje SF hade en ingång till satsningen.⁹ Det senare innebar bland annat att varje landslag fick en ansvarig kontaktperson på RF, SOK eller SPK som de kunde vända sig till. De reella effekterna av dessa försök till ökad samordning kan diskuteras, eftersom flera förbund (friidrott, fäktning, golf och innebandy) några år senare, 2017, motionerade till såväl Riksidrottsstämman som SOK:s årsmöte (hit även Fotboll-

⁵ Prop. 2008/2009:126. *Statens stöd till idrotten*.

⁶ Adelsohn Liljeroth, L. (2010). "Ny enighet om svensk elitidrott är nödvändig". Webbartikel. *dn.se* 16 december 2010.

⁷ Riksidrottsförbundet (2011) s. 29. "En samlad elitsatsning". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2011*.

⁸ Riksidrottsförbundet (2011), s. 27–31.

⁹ Riksidrottsförbundet (2011), s. 26.

förbundet). I stort uttryckte motionerna en önskan just om ökad samverkan och mer effektiv användning av gemensamma resurser.¹⁰

De båda styrelserna bemötte motionerna på olika sätt. SOK:s styrelse stödde motionerna och underströk särskilt behovet av ökat operativt samspel mellan idrottens stödorganisationer, ökad effektivisering av elitstödet liksom en betydande resursförstärkning till förbundens talangutveckling och internationella verksamhet.¹¹ RS valde att presentera ett eget förslag, innehållande en översyn av hur svensk idrott skulle kunna få störst effekt av det samlade elitidrottsstödet. Även behovet av en modell för samordnad optimering av varje organisations kompetens och resurser uttrycktes.¹² Båda styrelserna tryckte på vikten av att snabbt få till stånd den ökade samordningen och effektiviseringen, där också SPK och den paralympiska verksamheten borde ingå. RS kommenterade därtill den ekonomiska utvecklingen för svensk elitidrott i såväl ett nationellt som internationellt perspektiv. Man konstaterade att det samlade elitidrottsstödet ökat med 84 procent mellan 2002 och 2014, till totalt 197 miljoner kronor, att jämföra med till exempel Storbritannien, som under tioårsperioden 2002–2012 ökade sin satsning med 363 procent. Cirka 90 miljoner av det svenska stödet utgjordes av kommersiella intäkter inom ramen för SOK:s och SPK:s satsningar.

Vidare refererade RS till en analys av svensk elitidrotts styrkor och svagheter som 2016 tagits fram i dialog med specialidrottsförbunden. Enligt analysen var den omfattande föreningsverksamheten en styrka, vilken i ett internationellt perspektiv ger många en god start i idrotten. En annan styrka som identifierades var ett i många avseenden redan målstyrt elitidrottsstöd riktat mot att möjliggöra för svenska framgångar internationellt. Även SOK:s topp- och talangprogram och RF:s utvecklingscentrum Bosön framhölls som styrkor. Specialidrottsförbunden ansåg dock att Bosön behöver utvecklas, och gärna få motsvarigheter på andra håll i landet, samt få tillgång till spetskompetens i form av gemensamma stödresurser.

Oenigheten mellan RF och SOK upplevde förbunden vara en svaghet. Detta resulterade (vilket förmodligen gäller än i dag) i suboptimering av resurser, att kompetensstöden från olika organisationer inte var samordnade, att resurserna var för små, samt att elitstödsmodellen, totalt sett, var otydlig och gav en ojämn fördelning av medel över tid, vilket försvårade långsiktig planering.

¹⁰ Riksidrottsförbundet (2017). "Styrelsens motionssvar". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2017*; Sveriges Olympiska Kommitté (2017). "Ärende 12a: Styrelsens svar på motionen"; I *SOK:s årsmöte 2017*.

¹¹ Sveriges Olympiska Kommitté (2017).

¹² Riksidrottsförbundet (2017). "Ett samordnat elitidrottsstöd". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2017*.

Såväl Riksidrottsstämman som SOK:s årsmöte biföll sina respektive styrelsers förslag. Därmed kunde ett mer uttalat arbete med samordning av elitidrottsstödet börja.

Samordning av elitidrottsstödet

Hösten 2017 skapades en arbetsgrupp bestående av RF:s idrottschef (Peter Mattsson), avdelningschef för elitidrottsstödet (Liselotte Ohlson), SOK:s verksamhetschef (Peter Reinebo) och Parasport Sveriges chef för elitutveckling och utbildning (Hans Säfström). Uppgiften var att ta fram principer, grundläggande värderingar och planer för hur stödet från de tre organisationerna skulle kunna samordnas framöver. Utöver att hålla interna möten och samtala med specialidrottsförbunden studerade arbetsgruppen även hur elitidrottsstödet fungerar i andra länder. En sammanställning med förslag överlämnades därefter till styrelserna för RF, SOK och SPK.¹³ Arbetsgruppen ansåg att det befintliga elitidrottsstödet borde avgränsas till ett färre antal SF än tidigare, genom att skärpa kriterierna för mottagandet. Vidare efterfrågade arbetsgruppen ett mer behovsriktat extra landslagsstöd, ett individuellt stöd (i olympiska och paralympiska idrotter) samt olika typer av kompetensstöd och utbildningsinsatser. Utifrån årsredovisningar från 2016 beräknade arbetsgruppen det då befintliga och totala stödet till elitidrotten till 223 miljoner kronor. I denna summa ingick 43 miljoner till riksidrottsgymnasierna och 86 miljoner i kommersiella intäkter från SOK respektive SPK.

Baserat på möten med specialidrottsförbunden och internationella jämförelser, identifierade arbetsgruppen dessutom ett behov av vad som skulle kunna kallas för ett väsentligt resurstillskott – en ny injektion och långsiktig satsning. Arbetsgruppen benämnde detta *Samordnat elitidrottsstöd 2.0*. Dess syfte var att möjliggöra för individer och lag att stanna kvar i världstoppen, eller göra en full satsning mot den. Här föddes idén om en ny enhet med tydligt mandat, som kanske till och med skulle kunna vara fristående från övrig verksamhet. Sådana lösningar hade arbetsgruppen funnit i flera länder. Ett förbättrat socioekonomiskt stöd till aktiva behövdes också, menade man.

En annan hörnsten i arbetsgruppens förslag var att specialidrottsförbunden inte längre skulle behöva söka stöd från tre organisationer, med separata krav på utvecklingsdokument. Arbetsgruppen föreslog i stället att en gemensam utvecklingsplan skulle börja användas från och med 2019.

¹³ Riksidrottsförbundet (2017). "Samordnat elitidrottsstöd". Bilaga till RS utlåtande 3c till RS möte 28–29 november 2017.

Samtliga styrelser ställde sig bakom förslaget i sin helhet, inklusive utkastet till *Samordnat elitidrottsstöd 2.0*, men önskade en tydligare beskrivning av stödets innebörd. Det fanns även en viss tveksamhet till idén om en fristående struktur. Man uppdrog till sina tjänstepersoner att arbeta vidare med frågan.

Samordnat elitidrottsstöd 2.0

Nästa gång konceptet *Samordnat elitidrottsstöd 2.0* dök upp på de tre styrelsernas bord var i augusti 2018, nu i form av ett direktiv till en utredning om hur ett framtida förstärkt elitidrottsstöd skulle finansieras, organiseras och operationaliseras, för att bidra till fler internationella idrottsliga framgångar för svensk idrott.¹⁴ Utredningen skulle, enkelt uttryckt, besvara frågan vad som behövde göras för att uppnå resursförstärkningen – och därigenom fler internationella framgångar. Förhoppningen var att ett förslag från utredningen skulle kunna föreläggas respektive organisations stämma. En central del i utredningens direktiv var att identifiera de viktigaste lärdomarna gällande bärande idéer, strategiska val och den kärnverksamhet som finns i andra, framgångsrika länders satsningar, och hur dessa skulle kunna implementeras i en svensk kontext. Vidare skulle utredningen föreslå en plan för processen framåt, och ge förslag på hur ett nytt elitidrottsstöd skulle kunna förverkligas i svensk idrott. I tillägg antog RF- och SISU-stämmorna 2019 en verksamhetsinriktning, där styrelserna förklarade att man skulle ta fram ett idrottsövergripande elitidrottsprogram som såväl fortsatte samordningen och optimeringen av varje organisations kompetens respektive resurser, som såg över förutsättningarna för en väsentlig resursförstärkning. Dessutom skulle elitidrottsprogrammet tydliggöra hur idrottsrörelsen kan samverka med akademien, för att utveckla en satsning på möjligheten att kombinera elitidrott och studier (dubbla karriärer), elitidrottsnära forskning samt tränar- och utbildningsinsatser.

Hösten 2019 kom en första rapport,¹⁵ i vilken det går att läsa att det som dittills kallats *Samordnat elitidrottsstöd 2.0* och det idrottsövergripande elitidrottsprogrammet från och med nu ska betraktas som ett och samma. Detta eftersom elitidrottsprogrammet handlade om just en förstärkt elitidrottssatsning. Rapporten till styrelserna målade upp en bild av det aktuella läget i svensk elitidrott, som kort uttryckt beskrevs som allvarligt. Svenska resultat i internationell toppidrott visade på en nedåtgående trend. Samtidigt fanns ett omfattande ekonomiskt underskott relativt de utvecklingsbehov specialidrottsförbunden identifierat. Vid sidan om

¹⁴ Riksidrottsförbundet (2018). "Samordnat elitidrottsstöd 2.0". RS utlåtande 3c till RS möte 22 augusti 2018.

¹⁵ Riksidrottsförbundet (2019). "Samordnat elitidrottsstöd 2.0: Ett nytt svenskt elitidrottsprogram". RS utlåtande 2h till RS möte 27–28 november 2019.

detta hade den gjorda omvärldsanalysen visat att resurserna till svensk elitidrott var alltför små i jämförelse med andra länder. Rapporten pekade på tre olika tillvägagångssätt för att få till stånd en väsentlig resursförstärkning:

1. ökat statligt stöd,
2. ökat kommersiellt stöd,
3. en av idrottsrörelsen genomförd omfördelning av dagens statliga stöd.

Dessa vore möjliga att kombinera och utesluter inte varandra, menade arbetsgruppen. Alternativ ett och tre ansågs ha bäst potential att generera störst intäkter för elitidrotten totalt sett. Alternativ två var helt oprövat, åtminstone inom ramen för en samordnad, samlad, idrottsövergripande elitidrottssatsning. SOK:s topp- och talangprogram, liksom motsvarande satsning på den paralympiska sidan, genererade emellertid kommersiella medel till olympiska och paralympiska idrotter.

#elitidrott2030 tar form

Inför Riksidrottsstämman 2021 skickade RS ett nytt elitidrottsprogram, kallat *#elitidrott2030*, på remiss till sina medlemsförbund. Varken SOK eller SPK hade dock frågan på sina dagordningar för vårens stämmor. Å andra sidan var det bara RS som tydligt ägde uppdraget, från en tidigare stämma. RS var också tydlig med att underlaget arbetats fram gemensamt av de tre organisationerna. I det underlag som sedermera förelades Riksidrottsstämman i maj noterade RS vidare att en referensgrupp bestående av förtroendevalda från alla tre organisationer hade medverkat, och att ett antal avstämnings-/informationsmöten om frågan hade genomförts med specialidrottsförbunden.

RS konstaterade att syftet med det nya elitidrottsprogrammet var att ta itu med de brister som identifierats under arbetet med samordningen och genomlysningen av elitidrottsverksamheten, men att det var långt kvar innan programmet var färdigt att sjösättas. Att formulera ett tänkt framtida läge var ett medvetet ställningstagande av RS. Detta då frågan om finansiering av insatserna fortfarande var olöst.

Det idrottsliga perspektivet

Det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer nationer emellan, konstaterade Centrum för idrottsforskningens utredare Johan R Norberg i rapporten *För framtids segrar*.¹⁶ Många idrotter har mer eller mindre sofistikerade rankingsystem. Till exempel rankades Sverige som nummer ett i världen i fotboll för damer efter att VM avslutades sensommaren 2023, trots att Sverige inte vann turneringen. Att svara på

¹⁶ Centrum för idrottsforskning (2012), s. 50.

frågan vilket som är världens bästa idrottsland är dock svårare. Vanligtvis är det olympiska respektive paralympiska medaljtabeller som används för att jämföra prestationerna. Sedan 2008 finns en bredare ranking, publicerad på webbplatsen Greatest Sporting Nation,¹⁷ som tar hänsyn också till andra mästerskap. Denna ranking inkluderar dock inte resultat inom paraidrott.

I arbetet med *#elitidrott2030* har bland annat dessa tre parametrar använts för att beskriva Sveriges position i den internationella elitidrotten.¹⁸ Enligt underlaget till programmet placerar vi oss bland världens 20 främsta idrottsnationer. Över tid har Sverige pendlat mellan placering 11 och 19. När det gäller OS och Paralympics är resultatutvecklingen mer negativ, med undantag från i vinter-OS. *#elitidrott2030* innehåller också en djupare resultatanalys, där topprestationer registrerats ihop med antalet svenska individuella idrottare som återfinns bland de 100 bästa i världen i sin idrott (50 bästa i idrotter med liten spridning).

Analysen baseras på utvecklingen i sammanlagt 20 individuella idrotter under 2009–2019 (se Tabell 1). Eftersom 18 av idrotterna är uppdelade i dam- respektive herridrott – i två tävlar damer och herrar tillsammans, ger detta totalt 38 discipliner. Sverige hade när det gäller topprestationer förbättrat resultaten i nio idrotter, medan 26 idrotter hade utvecklats i negativ riktning. För tre idrotter var situationen oförändrad. När det gäller antalet individer i, eller i närheten av, världstoppen uppvisade sju idrotter en positiv utveckling. Hela 18 idrotter hade ett sämre facit än tio år tidigare, medan det för 13 idrotter såg likadant ut.

Utöver detta visade analysen på också ett urval av idrotter, där världsrankingen inte speglar det aktuella landslagets slagstyrka på ett adekvat sätt. Därför användes i stället placering i VM eller EM som ett prestationsmått. Av 14 analyserade idrotter hade tre utvecklats i positiv riktning, medan fyra backat och sju presterat på samma nivå som tio år tidigare. Tabell 1 visar sammantaget att den svenska toppidrotten inte var lika stark 2019 som den var 2009, samt att toppen blivit smalare.¹⁹

Tabell 1. Svensk idrotts resultatutveckling 2009–2019

Utveckling	Ranking	Antal topp 100 (50 i mindre idrott)	Placering VM/EM
Förbättrad	9	7	3
Oförändrad	3	13	7
Försämrad	26	18	4

¹⁷ Greatest Sporting Nation (2023). <https://greatestsportingnation.com/>. Webbplats.

¹⁸ Riksidrottsförbundet (2021), s. 27.

¹⁹ Riksidrottsförbundet (2021), s. 30–31.

Vad vill idrottsrörelsen med #elitidrott2030?

Redan vid Riksidrottsstämman 2015 antogs målet att svensk idrott ska nå fler idrottsliga framgångar internationellt. Samtidigt har SOK som mål att öka antalet olympiska medaljer, och SPK har motsvarande ambitioner på den paralympiska sidan. I programmet #elitidrott2030 förtydligas målen. Sverige ska placera sig:

- topp 5 som vinterolympisk nation
- topp 20 som sommarolympisk nation
- topp 20 som paralympisk nation*
- topp 10 i Greatest Sporting Nation.

*Beräknat som medelvärdet av placeringen i medaljtabellen för sommar- och vinterspelen.

Vägen dit ska gå genom åtta steg:

1. nya resurser till SF och landslag
2. stärkt långsiktig och strategisk ledningsfunktion i SF
3. förbättrad social situation för internationella elitidrottare
4. starkare koppling till idrottsforskning
5. förstärkt och utvecklat tränar- och ledarutvecklingsprogram
6. adekvata och förstärkta utvecklingsmiljöer för aktiva
7. kompetenta och närvarande tränare för unga
8. centralt stödsystem för utveckling av individer och lag.

Åtgärds paketet som presenteras i #elitidrott2030 springer ur det samordnade arbete med elitidrottsstödet som gjorts sedan 2017. Genom detta har specialidrottsförbunden fått formulera sina planer och behov i en gemensam mall, framtagen av RF, SOK och SPK ihop. De har också fått möjlighet att muntligen presentera sina planer, som kallas *Mot världstoppen och medaljer*, för tjänstepersoner från de tre organisationerna.

Nästan alla specialidrottsförbund, inklusive flera av de större lagbollidrotternas, har vittnat om bristande ekonomiska resurser. För det stora flertalet förbund är den ekonomiska situationen riktigt svår, där resurserna inte räcker för att genomföra önskvärd landslagsverksamhet. Många har svårt att ens komma i närheten av de landslagsprogram konkurrerande nationer genomför. Överlag har specialidrottsförbunden lyft att fler globala tävlingar anordnas, vilket kräver större landslagsprogram. Många har också fler landslag än tidigare, då nya grenar etableras och erbjuder internationell tävlingsverksamhet. Internationella förbund ställer krav på specialidrottsförbunden och deras landslag att delta i kval för att få poäng eller rankas, för att medverka i mästerskap. Vissa internationella förbund kräver

dessutom att de bidrar med domare och funktionärer med internationella licenser, för att få delta vid internationella tävlingar och mästerskap. Paraidrottens grenar har ytterligare fördyringar, i deras fall som ett resultat av krav på internationella klassificeringar.

Sammantaget anser idrottsrörelsen att det svenska elitidrottssystemet är i behov av renovering och ett betydande resurstillskott.

Elitidrottarens socioekonomiska situation

Ett för idrottsrörelsen viktigt område i #elitidrott2030 är den socioekonomiska situation många internationella elitidrottare befinner sig i. Det är ingen ny fråga för svenska idrottare, men möjligen har avståndet till aktiva i andra länder blivit större i och med den kapprustning som ägt rum på elitidrottens område.

I *För framtids segrar* finns ett kapitel där författarna Josef Fahlén och Paul Sjöblom tittat på olika idrotters skilda förutsättningar, samt på situationen för individuella idrottare. Där redogör de bland annat för tidigare studier gjorda mellan 1980 och tidigt 2000-tal av Bengt Wallin och Sten Eriksson. Bristen på ekonomiska resurser var den gemensamma nämnare som på den tiden överskuggade all annan problematik, visar dessa studier.²⁰ Huvuddelen av idrottarna levde mer eller mindre på inga pengar alls. Samtidigt fanns det förstås redan då idrotter vars inkomster det gick att leva gott på, och kanske framför allt, vari resurser till idrottslig utveckling fanns tillgängliga.

Hösten 2022 presenterade SOK en rapport, där man även där konstaterade att många idrottare i topp- och talangprogrammet har svårt att få inkomster och utgifter i vardagen att gå ihop.²¹ De blir visserligen hjälpta av det stipendiesystem som finns inom SOK, men stödet är otillräckligt. Bidrag från föräldrar, partners och andra välvilligt inställda blir då en förutsättning för att klara ekonomin. Eftersom stipendier av detta slag inte räknas som sjukpenninggrundande inkomst (SGI) får inte idrottarna tillträde till socialförsäkringssystemet. Med den inkomst man kan redovisa är det också svårt att låna pengar till bostad. Allt detta sammantaget gör, enligt SOK, att många väljer att lämna idrotten innan de nått sin potential.

Studien *Vägar till världstoppen* visar att steget till att kunna ägna full tid åt sin idrott är centralt för idrottarens fortsatta utveckling. Detta kräver dock ekonomiskt

²⁰ Centrum för idrottsforskning (2012), s. 85–86.

²¹ Dahlberg, A. & Kalén, A. (2022). *Rapport om svenska olympiers socioekonomi*. Rapport.

stöd. En stor utmaning i övergången till professionell verksamhet är också att hitta en tillräckligt stark tränings- respektive tävlingsmiljö att ingå i.²²

Situationen för många svenska elitidrottare på internationell nivå liknar den som kulturarbetare brottas med. Den senare fick dåvarande kulturministern Amanda Lind att tillsätta en utredning, med uppdraget att ge förslag på hur bättre trygghet och förutsebarhet skulle kunna skapas. Utredningen *Ett trygghetssystem för alla: Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst* föreslår i sitt betänkande, att statliga konstnärspolitiska stipendier ska inkluderas då en individs sjukpenninggrundande inkomst beräknas.²³ RF uppmärksammade förslaget och pekade på att det saknas statliga stipendier för idrottare, och att deras behov av det sociala trygghetssystemet är lika stort. Man menade därför att RF – likt de konstnärspolitiska stipendier utredningen nämner – borde ges möjligheten att dela ut statliga stipendier till elitidrottare, och att dessa borde räknas som inkomst av anställning.²⁴ Ett närmast identiskt utspel gjorde också Norges elitidrottsorganisation, Olympiatoppen. Man konstaterade att runt 50 procent av de norska idrottarna hade en inkomst under EU:s fattigdomsgräns och att stipendiebeloppen, i ett system likt SOK:s, inte justerats upp sedan 2010.²⁵

Mot ett gemensamt manifest

Idrottsrörelsens överskuggande ambition för framtiden är att öka de ekonomiska resurserna till elitidrotten. Den senaste jämförelsen av hur mycket pengar olika länder anslår som stöd till elitidrott, i form av statliga bidrag, lotterier samt via respektive lands olympiska kommitté, finns i studien *Tokyo 2020: Evaluation of the elite sport expenditure and success in 14 nations*.²⁶ Sverige parkerar på sista plats bland de 14 undersökta länderna, bakom både Finland och Danmark. Forskarna visar i studien att den tydligaste faktorn att förutsäga framtida medaljer är länders totala elitidrottsnota. Då allt fler länder satsar stora resurser, har priset för framgång ökat över tid.²⁷

²² Schubring, A. m.fl. (2022), s. 63. *Vägar till världstoppen: En studie av svenska toppidrottarens karriärerfarenheter*.

²³ SOU 2023:30. *Ett trygghetssystem för alla: Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst*, s. 243.

²⁴ Riksidrottsförbundet (2023). "Konstnärer och elitidrottare behöver samma ekonomiska trygghet". Webbartikel.

²⁵ Al-Samarai, Z. & Øvrebø, T. (2023). "Toppidrettsutøvere under fattigdomsgrensen". Webbartikel. *tv2.no* 3 oktober 2023.

²⁶ De Bosscher, V. & Shibli, S. (2021). *Tokyo 2020: Evaluation of the elite sport expenditure and success in 14 nations*, s. 18. Rapport.

²⁷ *Ibid.*, s. 22.

Begränsade resurser får, förutom socioekonomiska effekter, även konsekvenser för de satsningar förbunden har möjlighet att göra. När SOK 2022 samlade sina medlemsförbund till ordförandekonferens konstaterade dåvarande ordföranden, Mats Årjes, att Storbritanniens seglingssatsning hade större resurser än SOK:s stöd till samtliga olympiska idrotter.²⁸ Under den olympiska cykeln 2016 till 2021 (ett år längre på grund av coronapandemin) fördelade SOK enligt sina årsredovisningar drygt 217 miljoner kronor till sina medlemsförbund. Under samma period erhöll brittisk segling strax över 290 miljoner kronor²⁹ från UK Sport.³⁰ På den paralympiska sidan hade parakanot över fyraårsperioden mot Rio 2016 ett stöd på dryga 25 miljoner kronor.³¹ I Sverige uppgick Paraspportförbundets totala idrottsliga aktiviteter under samma period, inklusive stöd till alla paralympiska idrotter, enligt förbundets årsredovisningar till ungefär 40 miljoner. I nuvarande paralympiska cykel har parakanotsatsningen i Storbritannien tagit ytterligare kliv och förfogar i dag över 50 miljoner kronor fram till 2025, enbart i stöd från UK Sport.

Allt ovan sagt är Storbritannien ett land med större folkmängd och en annan ekonomi än Sverige. En jämförelse på närmare håll är Norge. Landets totala anslag till toppidrott från staten uppgick för 2022 till knappa 180 miljoner svenska kronor.³² Detta anslag utgjorde 71 procent av Olympiatoppens budget för året, vilken totalt därmed landade på 253 miljoner. En väsentlig skillnad jämfört med Sverige är att dessa medel riktas till relativt sett färre idrotter. De fördelas utslutande via formaliserade samarbetsavtal mellan Olympiatoppen och 30 idrotter/grenar, i en satsning som också inkluderar idrottare med funktionsnedsättning.³³

I Danmark redovisar motsvarigheten till Olympiatoppen, Team Danmark, en omsättning på 237 miljoner svenska kronor för 2022.³⁴ Även här är en skillnad mot i Sverige att organisationen endast har samarbetsavtal med 25 SF, inklusive parasport. En annan olikhet är att Team Danmark satsar mycket begränsat på vinteridrott (samarbete enbart med ishockey och skridsko). I Danmark hör dessutom de olympiska och paralympiska kommittéerna till Danmarks Idrottsförbund, varför inga utgifter för deltagande i dessa spel ingår i Team Danmarks kostnader.³⁵

²⁸ Sveriges Olympiska Kommitté (2022). "Elitidrottens förutsättningar i fokus". Webbartikel.

²⁹ I samtliga fall där konvertering mellan valutor gjorts har Riksbankens genomsnitt för valutakurser använts.

³⁰ UK Sport (2023). "Sailing". Webplatssektion.

³¹ UK Sport (2023). "Para-canoe". Webplatssektion.

³² Kulturdepartementet (2021). *Tilskuddsbrev för 2022*.

³³ Norges idrettsforbund (2023). *Årsrapport 2022*, s. 72.

³⁴ Team Danmark (2023). *Team Danmarks årsrapport 2022*.

³⁵ Danmarks Idrætsforbund (2023). *Årsmøde 2022*.

Också i Danmark har en debatt förts om internationella elitidrottarens förutsättningar. I augusti 2023 meddelade regeringen att man inför 2024 stärker Team Danmark med 70 miljoner danska kronor, vilket i 2023 års penningvärde motsvarar nästan 108 miljoner svenska kronor.³⁶

Den svenska elitidrottsmodellen

I Sverige är den olympiska kommittén en ideell förening med de olympiska förbunden som medlemmar. Den paralympiska kommittén är däremot samma juridiska person som Parasportförbundet, vars medlemmar är de föreningar som beviljats medlemskap i organisationen. Därav det fullständiga namnet Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté. Utöver i Parasportförbundet bedrivs paralympisk verksamhet i 18 SF. RF är i sin tur en ideell förening, vars medlemmar utgörs av de SF som valts in av Riksidrottsstämman. På uppdrag av sina respektive medlemmar driver alla dessa tre organisationer en form av stöd till elitidrottsutveckling. RF gör det genom ekonomiska bidrag och stöd till verksamhetsutveckling såsom nätverksträffar, utbildningar, samt tillhandahållande av stödmaterial. Man ger därutöver stöd till prestationsutveckling för av SF utsedda tränare, ledare och aktiva. RF utvecklar och underhåller också system för att kombinera elitidrott och studier, både i form av gymnasiestudier (riksidrottsgymnasier) och högre utbildningar (riksidrottsuniversitet och elitidrottsvänliga lärosäten), liksom bedriver utbildning för tränare och samverkar med akademien inom forskning.

När det gäller verksamheten inom SOK finansierar i stället organisationens kommersiella partners programmet *Topp och talang*. Detta inkluderar de resurspersoner, specialister och medicinsk personal, som SOK tillhandahåller för att stärka förbundens kompetens och service, samt bidra till utveckling av aktiva och tränare. Sponsormedel finansierar också övriga långsiktiga satsningar hos SOK inom ramen för satsningen Olympisk Offensiv, vilken innefattar projekt med unga aktiva, tränarutbildningar och forsknings-/ utvecklingsprojekt. Ambitionen med *Topp och talang* är att ge aktiva i världstoppen, eller med bedömd potential att nå dit, möjlighet att göra en hundra procentig satsning, oavsett den egna idrottens eller familjens ekonomi. Programmet ska stötta i det sista utmanande steget i satsningen mot och i världstoppen genom att finansiera träningsläger, tid med tränare och resurspersoner samt projekt. Här ingår också ett stipendiesystem för dem som saknar andra inkomster över ett bestämt belopp.

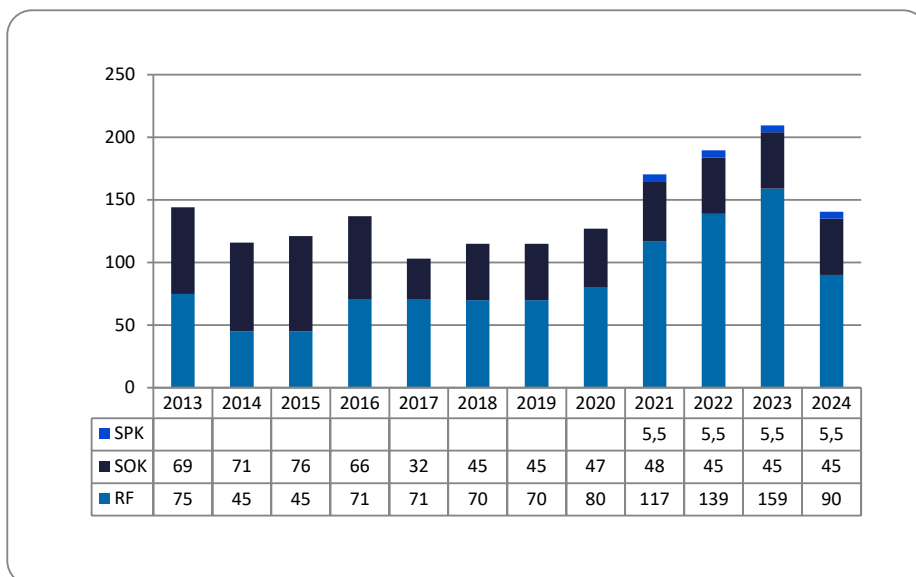
³⁶ Team Danmark (2023). "Regeringen er klar med tiltrængt økonomisk løft til danske eliteatleter". Webbartikel.

Den paralympiska kommittén bedriver, likt SOK, ett program som ska möjliggöra en full satsning på medalj i Paralympics. Programmets ena del av två, benämnd *Medaljlyftet*, riktas mot dem som befinner sig strax under paralympisk medaljnivå och bedöms ha förutsättningar att nå dit. Den andra, *Podium*, ger tidigare medaljörer förutsättningar att fortsätta satsa på kommande spel. Programmet finansieras dels av sponsorer, dels av statliga pengar via RF.

Nivån på de ekonomiska stöden har varierat över tid. Figur 1 illustrerar utvecklingen av stödet till specialidrottsförbunden. Noterbart är att beloppet 2013 var lika högt som för den samlade elitidrottsatsningen 2009–2012. Detta på grund av att RF lyckades tillsätta medel också efter att det särskilda anslaget från regeringen upphört. Under de närmast följande åren sjönk sedan stödet till specialidrottsförbunden, innan RF åter lyckades justera elitidrottsstödet uppåt. Tack vare det extra statliga stödet för att mildra effekterna av coronapandemin ökade bidraget till elitidrotten väsentligt under 2021–2023, innan det inför 2024 föll till en lägre nivå igen. Här bör nämnas att det med elitidrottsstöd avses nationellt koordinerade stöd som fördelas till specialidrottsförbunden för internationell elitverksamhet, enligt hur det beräknas i den tidigare nämnda internationella studien *Tokyo 2020*.³⁷ Ur de så kallade coronapengarna fördelades ett ekonomiskt stöd också till nationell elitidrott, exempelvis till elitföreningar i fotboll och ishockey. Detta stöd var dock ett kompensationsstöd för uteblivna intäkter, och kan därmed inte anses utgöra stöd till internationell elitidrott.

Det kommersiella stödet från SOK till specialidrottsförbunden varierar även det över tid. Varken siffrorna för 2023 eller 2024 är emellertid bekräftade. Dessa fastställs först i organisationens årsredovisning och ska därför ses som mycket preliminära. Det kommersiella stödet från SPK är svårt att uppskatta, eftersom den paralympiska verksamheten bedrivs i såväl Svenska Parasportförbundet som ett antal SF. Siffrorna för 2020–2024 bygger därför på en beräkning gjord av Hans Säfström, mångårig medarbetare på SPK.

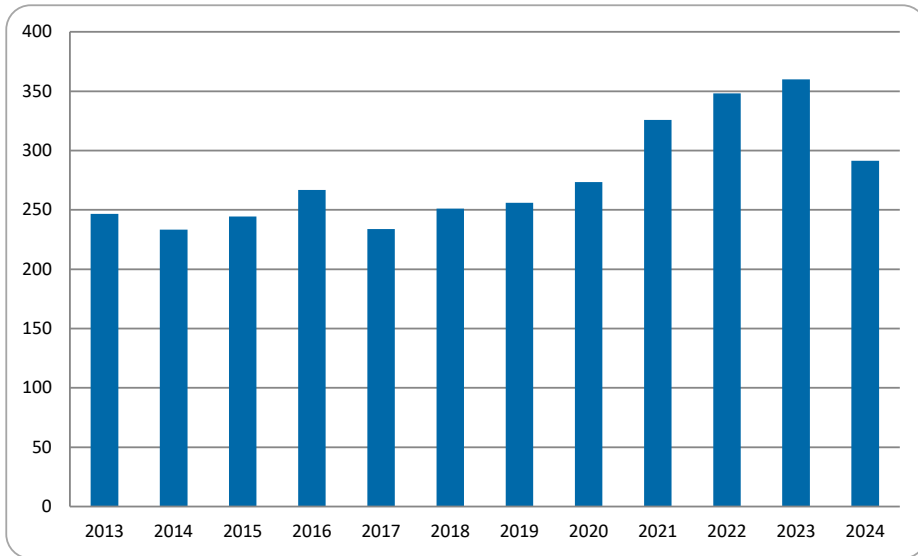
³⁷ De Bosscher, V. & Shibli, S. (2021), s. 18.

Figur 1. Stöd till specialidrottsförbunden för elitidrott 2013–2024 i miljoner kronor

Källa: Årsredovisningar samt interna budget- och resultatdokument

Tittar man på det totala stödet till elitidrotten (se Figur 2), motsvarande de sammanlagda siffror som SPLISS-studien försökt jämföra mellan olika länder, går det likaledes här att notera hur dess nivå varierat över tid. I dessa siffror ingår de statliga pengar RF fördelar till specialidrottsförbunden och huvudmän för riksidsrottsgymnasier och riksidsrottsuniversitet, samt bidrag till SOK/SPK för förberedelser och deltagande i olympiska och paralympiska spel. Också RF:s stöd till specialidrottsförbunden för prestationsutveckling och verksamhetsutveckling, samt personal verksam i dessa områden, ingår. En mycket liten del utgörs av bidrag till specialidrottsförbunden för internationella evenemang. Vidare omfattas de kommersiella pengar SOK och SPK fördelar till specialidrottsförbunden, samt de som finansierar det personella kompetens- och resurstöd de båda organisationerna ger dem. Även här är siffrorna för 2023 och 2024 preliminära.

Figur 2. Sammanlagt stöd till elitidrott från RF, SOK och SPK 2013–2024 i miljoner kronor

Källa: Årsredovisningar samt interna budget- och resultatdokument

Sverige mot världen

Att tre organisationer är involverade i det totala stödet till elitidrotten är inte unikt för Sverige. Vilka roller organisationerna har varierar tvärtom i olika länder. I Norge har Olympiatoppen det övergripande ansvaret för resultatutvecklingen i norsk toppidrott. Olympiatoppen har också ett genomförandansvar för Norges deltagande i olympiska och paralympiska spel, då dessa kommittéer står under organisationens paraply.³⁸ I Storbritannien har i stället en organisation, UK Sport, ansvar för utveckling och stöd till idrottare, lag, idrotter och evenemang.³⁹ De olympiska⁴⁰ och paralympiska kommittéerna⁴¹ ansvarar å sin sida för uttagningar, förberedelser och genomförande av de olika spelen. När en särskild organisation ansvarar för stöd till elitidrott har den vanligtvis en tämligen smal inriktning. UK Sport investerar till exempel i 36 idrotter (olympiska och paralympiska), och de aktiva inom dessa som bedöms ha potential att vinna en medalj i något av de kommande två spelen. I Nya Zeeland gör man något annorlunda, genom sin

³⁸ Olympiatoppen (2023). "Om Olympiatoppen". Webbplatssektion.

³⁹ UK Sport (2023). "Who we are". Webbsida.

⁴⁰ British Olympic Association (2023). "About us". Webbplatssektion.

⁴¹ British Paralympic Association (2023). "About the BPA". Webbsida.

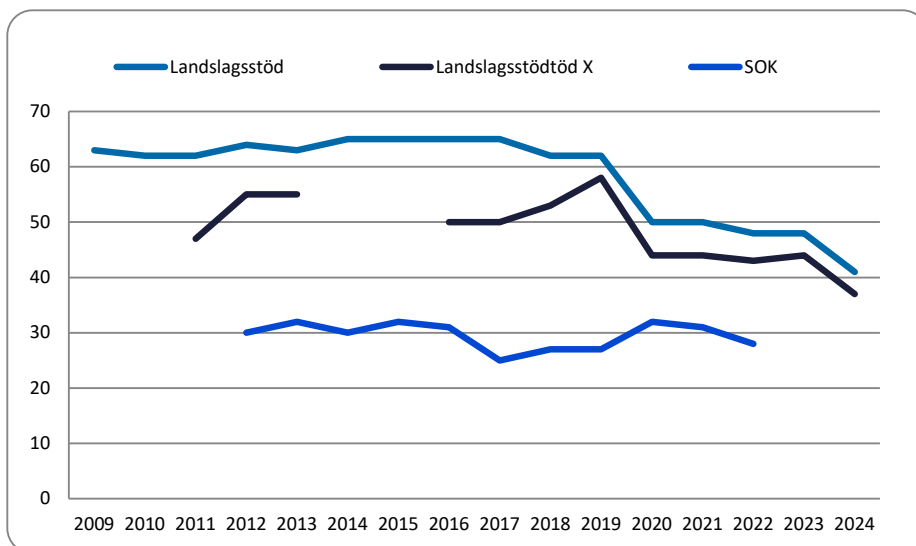
elitidrottsorganisation High Performance Sports New Zealand (HPSNZ).⁴² I ett första segment satsar man dels på elva *Podium Sports*, det vill säga idrotter med en historia av medaljplaceringar, dels på idrotter med hög sannolikhet att ta framtida medaljer, i så kallade *pinnacle events* – evenemang eller mästerskap av särskilt intresse för Nya Zeeland. Andra segmentet i HPSNZ:s satsning består av *Aspirational Sports*. Det rör sig då om idrotter med potential att nå medaljplaceringar, nu eller framtida, eller helt enkelt inspirera landets invånare med sina prestationer. Denna satsning görs inför enskilda evenemang, för individuella idrottare, flera idrottare eller lag, samt på hela idrotter. Totalt omfattar denna del 30 idrotter.

Sverige är med andra ord annorlunda på minst två sätt jämfört med de länder och system vi redogjort för här. I Sverige sysslar alla tre organisationerna i fråga med stöd till idrottslig verksamhet, och stödet till elitidrotten sprids ut på många fler idrotter än i de övriga länderna. Under 2022–2023 tog 50 SF och många fler idrotter del av elitidrottsstödet. I det preliminära arbetet inför 2024–2025 har siffran däremot sjunkit något, vilket den gjort för varje år sedan 2017 och beslutet att samordna elitidrottsstödet, som återspeglas i Figur 3. Sedan det preliminära beslutet om fördelning av elitidrottsstödet 2024–2025 fattades har vissa förändringar skett. Dessa beskrivs längre fram i texten. Det som i Figur 3 betecknas *Landslagsstöd X* har förekommit i några olika skepnader genom åren. 2011–2013 betecknades stödet *Riktat stöd* och syftade till att ge individer och lag ett specifikt stöd mot världstoppen. Stödet försvann helt under 2014–2015, för att sedan återkomma som ett projektstöd i landslagsverksamheten 2017–2019. Därefter omvandlades stödet till ett extra landslagsstöd, baserat på specialidrottsförbundens uttryckta behov och formulerade utvecklingsplaner.

Att Sverige, i alla fall i RF-sammanhang, gärna talar om SF snarare än om specifika idrotter, kan nog förklaras av den organisatoriska uppbyggnaden. I och med denna vilar också ett ansvar på respektive SF att göra avvägningar mellan de idrotter som ingår i deras verksamhet.

Slutligen kan vi konstatera att åtminstone SOK:s och SPK:s specifika roller kopplade till de olympiska och paralympiska sammanhangen känns igen från andra länder. Dessa roller kan likväl – om man vill – inrymmas i en bredare kontext, såsom i Norge, där de olympiska och paralympiska kommittéerna som sagt är delar av Olympiatoppen, vilken i sin tur är en del av Norges idrottsförbund.

⁴² HPSNZ (2023). "About our partner sports". Webbsida.

Figur 3. Antal specialidrottsförbund som fått olika former av elitidrottsstöd från RF och SOK

Källa: RF:s bidragsfördelning och SOK:s årsredovisningar

Sveriges väg framåt

När idrottsrörelsen samlades till de tre stödorganisationernas högsta beslutande organ, våren 2023, stod två huvudområden i centrum för de förslag styrelserna presenterade: finansieringen av en förstärkt satsning med hjälp av staten och näringslivet, samt det inre arbetet med att finna en effektiv och ändamålsenlig organisering för att nå målen i #elitidrott2030. Dessutom önskade styrelserna få medlemmarnas uppdrag att gemensamt förverkliga de åtta utvecklingssteg som återfinns i #elitidrott2030. I och med att målen för elitidrotten nu för första gången prioriterar olympiska, paralympiska eller i Greatest Sporting Nation rankade idrotter, var det kanske föga förvånande att beslutet på Riksidrottsstämman kom att föregås av en debatt. Några idrotter som såg sig falla utanför yrkade på förändring, dock utan framgång. Kanske gav debatten ändå en föränning av de idrottspolitiska utmaningar som sedan väntade, i ljuset av ambitionen att smalna och rikta elitidrottsstödet mot definierade mål.

Fortsatt arbete

En av idrottsrörelsens utmaningar när det gäller #elitidrott2030 är att det saknas ett tydligt mål i form av ett stort mästerskap på hemmaplan att sikta mot. Enligt Dr Hartmut Sandner, tidigare verksam vid det tyska forskningsinstitutet för elitidrott

Institute for Applied Training Science (IAT) i Leipzig, är olympiska spel på hemmaplan den viktigaste katalysatorn för hållbar utveckling av struktur, organisation och prestation i elitidrott.⁴³ Ett tag såg det ut som att en sådan möjlighet skulle öppnas också i Sverige, när SOK med stöd av SPK och RF sökte värdskap för OS och Paralympics 2030. Däri fanns, baserat på Sandners slutsatser, en förhoppning om att spel på hemmaplan skulle leda till ett ökat intresse för elitidrott, och därmed öka incitamenten för såväl stat som näringsliv att ge ytterligare ekonomiskt stöd till de idrottare som ska försvara Sveriges färger. Denna dörr stängdes tyvärr av Internationella Olympiska Kommittén (IOK) under hösten 2023. I ett kort perspektiv har arbetet med att utreda möjligheterna till tävlingar i Sverige lett till en fördröjning av det planerade påverkansarbetet för att generera nya resurser till elitidrottssatsningen. Det var helt enkelt för svårt att föra båda dessa diskussioner med samma företrädare för staten och näringslivet parallellt. Först ville de gärna ha ett svar på om det skulle bli spel på hemmaplan 2030.

Spelar elitidrotten någon roll?

Om idrottsrörelsen, med RF, SOK och SPK i spetsen, ska lyckas övertyga staten och näringslivet att avsätta större resurser till elitidrott, gäller det att presentera tilltalande argument, där elitidrott och internationella framgångar kan vara svaret på någon eller några av de utmaningar dessa aktörer står inför. Hartmut Sandner pekar på att de incitament idrotten använder sig av har förändrats över tid. Tidigare, kanske framför allt i de forna öststaterna, var en motivering för länderna att helt enkelt besegra sina motståndare och visa sitt nationella systems överlägsenhet. En annat vanligt förekommande motivering har varit att elitidrottliga framgångar stimulerar andra till idrottslig aktivitet. På så vis skulle elitidrott bidra till ökad folkhälsa. Men kopplingen mellan elitidrott och breddidrott har visat sig svår att göra. På senare tid har idrottsligt deltagande minskat i de flesta länder, trots att investeringarna i elitidrott ökat. I stället, menar Sandner, har uppmärksamheten alltmer kommit att riktas mot hur idrottares framgångar kan inspirera människor och få dem att känna stolthet över sin nation, liksom över landets idrottare. Idrottare får också gärna rollen som etiska och moraliska förebilder för både barn och vuxna. För idrotten som helhet innebär detta att man på ett övertygande vis måste vara beredd att handla i enlighet med dessa värden, även om man därigenom tvingas till obekväma beslut.⁴⁴

⁴³ Föredrag av Dr Hartmut Sandner på Norges idrettshøgskole 20 september 2023.

⁴⁴ Ibid.

Idrott kan skapa attraktionskraft för Sverige

Det finns länder som väldigt medvetet använder sig av idrott i sina internationella relationer; där idrotten görs till ett fönster för att lyfta landets värderingar. Dessutom är det ett vanligt antagande att idrotten och dess evenemang kan bidra till ekonomiska effekter genom ökad handel och turism. Enligt en studie av Svenska institutet har människor med en positiv uppfattning om Sverige som idrottsnation också en större kännedom, och mer positiv uppfattning, om vårt land. Det gäller särskilt för länder som deltar i idrottsliga sammanhang med oss. Med den genomslagskraft idrotten har finns det, menar Svenska institutet, ytterligare utrymme för att med idrottens hjälp synliggöra Sverige. För att kunna nå ut visar deras studie däremot att det krävs idrottsliga framgångar över tid. Global exponering, och möjligheten att visa upp ett lands karaktär och värderingar med hjälp av evenemang, kräver en tillställning med exponering, intresse och spridning av olympiska spels mått, framhåller Svenska institutet i studien.⁴⁵

Avslutande diskussion

Idrott och internationella framgångar engagerar och samlar oss som nation på ett sätt som få andra företeelser. Stora lagidrotter, till exempel fotboll, ishockey och handboll, samt andra framgångsrika idrotter med stark tradition, skapar gemenskap, stolthet och glädje då Sverige och svenska idrottare placerar sig i topp. Mindre idrotter, där aktiva kanske överträffar både sig själva och omvärldens förväntningar, får uppmärksamhet och väcker intresse med hjälp av de globala evenemang de är en del av. Paralympiska idrottare, som presterar på en nivå de flesta av oss inte kan förstå, blir förebilder långt utanför idrotten och bortom sin funktionsnedsättning. Att nå dessa prestationsnivåer och resultat kräver dock mer och mer, i takt med att konkurrensen hårdnar. Finansiering, organisering och ledning behöver stärkas och utvecklas. I resultatlistorna klarar sig svensk idrott fortfarande förhållandevis bra, mycket tack vare några få individer som på världsnivå mer eller mindre dominerar sin idrott. Bakom dessa är situationen dock en annan, och vägen från att vara en lovande junior till att bli en framgångsrik internationell senioridrottare kantas för många av en svår ekonomisk situation, bristande stöd och många andra svårigheter.

⁴⁵ Svenska institutet (2023). "Idrottens betydelse för bilden av Sverige". Webbartikel.

Vad kan idrotten göra?

”Enbart pengar vinner inga medaljer – ett effektivt organiserat elitidrottssystem är nödvändigt.” Så summerar Hartmut Sandner en grundläggande förutsättning för att lyckas i internationell elitidrott.⁴⁶ I den slutsatsen ligger att göra prioriteringar baserade på vad man vill uppnå, samt att styra resurser i den riktningen. Svensk idrott har över 200 landslag. Ska Sverige klara att prestera ett effektivt organiserat elitidrottssystem krävs prioriteringar. Landslag och elitidrottare kan grovt förenklat delas in i fyra kategorier. I den första återfinns stora, kommersiellt starka lagidrotter. Här tjänar idrottaren sina pengar i klubbtag och landslaget drivs till största delen med kommersiella intäkter. Inom denna kategori är det ofta stora skillnader mellan män och kvinnor, då de kommersiella intäkterna i högre grad tillfaller männen. Kategori två utgörs av individuella idrotter med ett stort kommersiellt intresse. Väl på världstoppen tjänar idrottaren stora pengar, men vägen dit är ofta utmanande och förbundets intäktsmöjligheter är sällan kopplade till utövarens kommersiella potential. Också inom denna kategori finns skillnader mellan män och kvinnor, men de tycks vara mindre påtagliga än i den första. Den tredje kategorin består av idrottare och idrotter med betydligt svagare kommersiell styrka som, med hjälp av de stödsystem som finns i olika länder, ändå bedriver verksamheten på mer eller mindre heltidsbasis. Dessa idrotter är företrädesvis olympiska eller paralympiska, alternativt har ett tydligt nationellt intresse. Slutligen innehåller den fjärde kategorin idrotter och idrottare vars verksamhet fungerar mera som traditionell amatör-idrott. Idrotten är där inte kommersiell, men utövas på högsta nivå av individer som får tjäna sina pengar på annat håll.

Organisationer och individer i samtliga fyra kategorier kan i ett effektivt organiserat elitidrottssystem lära av varandra, samt dra nytta av gemensamma insatser som utbildning, forskning och utveckling av vissa system, till exempel möjligheten till en dubbel karriär. Alla är i behov av ekonomiska resurser. De pengar som finns att tillgå i ett nationellt elitidrottsstöd skulle emellertid nog göra allra störst nytta längs vägen mot världstoppen för idrottarna i kategori två och tre. Svenska idrottare i dessa kategorier tävlar i dag mot en omvärld med betydligt bättre ekonomiska förutsättningar. Idrottsrörelsen har här en möjlighet att göra nya vägval. De första stegen i en annan riktning togs i och med stödorganisationernas stämmobeslut 2023.

Framtida vägval skulle också kunna baseras på vilka idrotter som har förutsättningar att via framgångar påverka bilden av Sverige internationellt, samt bidra till

⁴⁶ Se fotnot 44.

gemenskap, glädje och stolthet för den svenska befolkningen. Detta förutsatt att idrottsrörelsen vill bidra med just dessa värden till det omgivande samhället. Sammanfattningsvis kan idrottsrörelsen, i större utsträckning än i dag:

- fortsätta driva ett systematiskt påverkansarbete för att utöka statens ekonomiska stöd till elitidrotten
- prioritera och stärka långsiktiga satsningar på idrottare och tränare i steget från junior till internationell seniorelit
- paketera om och skapa nya rättigheter för samarbeten och partnerskap med företag, intresseorganisationer, universitet och högskolor, myndigheter samt turist- och sverigefrämjande organisationer.

Vad kan staten göra?

Det är omöjligt att blunda för att statliga pengar till elitidrott är större på andra håll, och att de länder Sverige konkurrerar med följaktligen har andra förutsättningar. Ökade statliga resurser till elitidrotten är därför mycket viktiga för att förbunden ska kunna driva landslagsprogram och stödja de bästa mot världstoppen. Staten kan samtidigt göra än mer för att bidra till att elitidrottssatsningar genomförs på ett för utövarna hållbart sätt. En idrottslig motsvarighet till konstnärspolitiska stipendier, som räknas som sjukpenninggrundande inkomst och därmed ger full tillgång till socialförsäkringssystemet, skulle göra stor skillnad. Ytterligare möjligheter till en dubbel karriär skulle också bidra till att jämna ut förutsättningarna i konkurrensen med andra länder. Förutom studier skulle elitidrott kunna kombineras med arbete inom Försvarsmakten, eller andra myndigheter. Regeringen skulle även kunna låta idrotten spela en större roll i de uppdrag som handlar om Sverigefrämjande och kommunikation om vårt land. Enkelt uttryckt kan staten:

- ge ett utökat ekonomiskt stöd för att möjliggöra för idrottsrörelsen att förbättra internationella elitidrottares villkor
- göra idrottsstipendier till sjukpenninggrundande inkomst, och därmed ge internationella elitidrottare tillgång till socialförsäkringssystemet
- stödja idrottsrörelsens samverkan med företag, organisationer och myndigheter genom att uppmuntra sådan verksamhet.

Vad kan näringslivet göra?

Näringslivet har en helt avgörande roll när det gäller att skjuta till resurser till elitidrotten. Utifrån den kategorisering av idrotter som gjordes tidigare i kapitlet, är det i den första och andra kategorin kommersiella pengar kan göra störst skillnad. När ett svenskt fotbollslandslag möter de bästa i världen är det inte statliga

bidrag som skiljer oss åt, utan snarare ett helt nät av kommersiella möjligheter, på alla nivåer. Svenska mästare 2021 när det gäller intäkter av annat slag än bidrag (Padelförbundet och Islandshästförbundet som nytillkomna SF undantagna) är Skidskytteförbundet.⁴⁷ Därefter följer Fotbollförbundet, Ishockeyförbundet, Golfförbundet och Handbollförbundet. Också för dessa idrotter är bidrag viktiga, men det är förmågan och möjligheterna att generera kommersiella medel som blir avgörande i förhållande till konkurrenterna. Om näringslivet tillika ska göra skillnad för det svenska elitidrottssystemet totalt sett, är det nog i den form som, för 25 år sedan, skulle bli *Topp- och talangprogrammet* inom SOK. Den gången gick staten och näringslivet hand i hand, vilket var avgörande för att ett stödprogram kunde förverkligas, framför allt till nytta för idrotter som inte var kommersiellt starka. Företag som blir partners till idrottsrörelsen, på olika nivåer, kan spela en stor roll för många idrotters och idrottares möjligheter att utvecklas såväl mot som i världstoppen. Till exempel kan man genom partnerskap och nätverk erbjuda idrottare olika former av deltidsarbete, som sedan kan utvecklas till en ny karriär efter att den idrottsliga satsningen är avslutad, till nytta både för individen och för företaget.

- Företag på såväl lokal som nationell nivå kan bli partners och bidra med finansiella medel. De kan även ge idrottare möjligheter till en dubbel karriär via anställningar där man tillåter att arbetsbelastningen varierar med omfattningen av den idrottsliga satsningen.

Nystart genom en effektiv och ändamålsenlig organisering

Är svensk elitidrott alltså på väg att sluta upp i den globala elitidrottsliga kapprustningen? Mot bakgrund av den resa som idrottsrörelsen gjort sedan 2010 verkar det vara så. Om svensk idrott prioriterar sina resurser så som andra länder gjort, vilka konsekvenser får det för den traditionella svenska idrottsmodellen och för statens idrottspolitik? Kräver en svensk variant av ett utvecklat, effektivt och ändamålsenligt elitidrottsstöd att idrotten, staten och näringslivet går samman med en gemensam målbild, att utveckla svensk idrotts internationella konkurrenskraft, nya resurser för att matcha detta?

⁴⁷ Centrum för idrottsforskning (2023). ”Stora skillnader i förbundens bidragsberoende”. Webbssidesektion.

Delvis nytt läge i januari 2024

Sedan det preliminära beslutet om fördelning av elitidrottsstödet 2024–2025 fattades har förbund som lämnats utan varit tydligt kritiska. Det fick Riksidrottsstyrelsen att i januari 2024 besluta om ett övergångsstöd, där ytterligare elva SF tilldelas medel för sin landslagsverksamhet. Därmed erhåller nu 52 specialidrottsförbund elitidrottsstöd för 2024. Med övergångsstödet inräknat uppgår det totala landslagsstödet till 93,9 miljoner kronor för 2024, en ökning med 3,9 miljoner mot året innan.

I januari 2024 samlades också RF:s medlemsförbund till en extra stämma för att välja en ny ordförande. Till stämman hade en motion inkommit gällande RF:s ekonomiska stöd till elitidrotten, varpå medlemmarna beslutade att riva upp det preliminära RS-beslutet gällande ”Verksamhetsstöd Elitidrott” för 2025. En ny beredning ska nu genomföras för beslut i oktober 2024. Vid extrastämman togs också beslutet att till Riksidrottsforum i november samma år presentera förslag på vilka mål för elitidrotten, samt ramar och principer för ekonomiskt stöd till densamma, som ska gälla från och med 2025. Arbetet kommer att ske i nära dialog med en nyligen tillsatt referensgrupp med deltagare från 15 förbund, i samverkan med SOK och SPK.

Hur besluten utformas för framtiden återstår att se. Oavsett vittnar processen om hur utmanande det är för en samlad idrottsrörelse att fatta beslut om prioriteringar och avgränsningar. Diskussionen om vad som är elitidrott och vad idrottsrörelsen vill uppnå därinom lär fortsätta. Därför finns det nog också anledning, för framtida analyser av det svenska elitidrottssystemet, att återkomma till frågan om i vilken utsträckning svensk elitidrott sluter upp i den globala elitidrottsliga kappsträngningen.

Sammanfattning

Sverige är en framstående nation i idrott – särskilt sett till vår relativa litenhet. Vi har världsstjärnor i flera idrotter, som ofta presterar sitt allra bästa i de största evenemangen. Det skänker oss glädje och stolthet, och ger oss något att samlas kring. Framtiden ser samtidigt mycket utmanande ut, och i flera idrotter där vi varit framgångsrika är vi det inte längre. Våra bästa har i många fall till och med svårt att kvala in till stora mästerskap. Sverige riskerar att falla tillbaka ytterligare om vi inte vidtar ordentliga åtgärder. Dessa stavas till stor del ”resurser”, i form av pengar och effektiva och kloka samarbeten.

Ända sedan 1980-talet har det i olika skrifter talats om bristande resurser i elit-idrotten. Detta lär fortsätta, men man ska komma ihåg att idrotten har möjlighet att själv styra över stora delar av sina resurser. Menar man allvar med att Sverige ska nå framgångar med knappa resurser, i idrotter som har genomslagskraften att beröra och engagera såväl det svenska folket som de i utlandet, krävs prioriteringar. Samtidigt behövs trots allt ett förstärkt statligt stöd till elitidrotten, både i form av pengar och systempolitiska åtgärder. Idrotten behöver förtydliga och visa sitt värde för näringslivet, där nya samarbetsformer kan utvecklas, gärna tillsammans med akademien eller regionala och lokala krafter. Sverige behöver starka utvecklingsmiljöer på flera håll i landet. För att unga idrottare ska våga slå in på den många gånger ovissa vägen mot excellens i idrott, och därmed resultat på världsnivå, behöver förutsättningarna rent ekonomiskt och trygghetsmässigt finnas. Annars är risken stor att de förr eller senare tvingas välja bort elitsatsningen.

Referenser

- Adelsohn Liljeroth, L. (2010). "Ny enighet om svensk elitidrott är nödvändig".
Webbartikel. *dn.se* 16 december 2010.
<https://www.dn.se/debatt/ny-enighet-om-svensk-elitidrott-ar-nodvandig/>.
(Hämtad 30 augusti 2023.)
- Al-Samarai, Z. & Øvrebø, T. (2023). "Toppidrettsutøvere under fattigdomsgrensen".
Webbartikel. *tv2.no* 3 oktober 2023.
https://www.tv2.no/mening_og_analyse/toppidrettsutøvere-under-fattigdomsgrensen/16097158/?mode=app&app=sporten. (Hämtad 11 oktober 2023.)
- British Olympic Association (2023). "About us". Webbplatssektion.
<https://www.teamgb.com/about-us/9HsI58MhzOoUWwouZWqdl>.
(Hämtad 12 oktober 2023.)
- British Paralympic Association (2023). "About the BPA". Webbida.
<https://paralympics.org.uk/footer-pages/about-the-bpa>.
(Hämtad 12 oktober 2023.)
- Centrum för idrottsforskning (2012). *För framtidens segrar: En analys av det svenska elitidrottssystemet*. Rapport 2012:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Centrum för idrottsforskning (2023). "Stora skillnader i förbundens bidragsberoende".
Webbsidessektion.
<https://idrottsstatistik.se/ekonomi-och-etik/forbundens-omsattning/#stora+skillnader+i+f%C3%B6rbundens+bidragsberoende>.
(Hämtad 14 oktober 2023.)
- Dahlberg, A. & Kalén, A. (2022). *Rapport om svenska olympiers socioekonomi*.
Rapport. Stockholm: Sveriges Olympiska Kommitté.
<https://sok.se/download/18.229c152c18529daff52ecd6/1671621632927/221024,%20Rapport%20SOK%20-Topp%20o%20Talang%20idrottares%20socioekonomi.pdf>.
(Hämtad 14 oktober 2023.)
- Danmarks Idrætsforbund (2023). *Årsmøde 2022*.
<https://www.dif.dk/media/precbooq/a-rsm%C3%B8demateriale-2022-danmarks-idr%C3%A6tsforbund.pdf>.
(Hämtad 5 oktober 2023.)
- De Bosscher, V. & Shibli, S. (2021). *Tokyo 2020: Evaluation of the elite sport expenditure and success in 14 nations*. Rapport. Bryssel: Vrije Universiteit Brussel.
<https://prod-cf3821d23109045a-vub.paddlecms.net/sites/default/files/2022-10/Tokyo%202020%20Evaluation.pdf>. (Hämtad 14 oktober 2023.)

Greatest Sporting Nation (2023). <https://greatestsportingnation.com/>. Webbplats.
<https://greatestsportingnation.com/>.
 (Hämtad 7 september 2023.)

High Performance Sport New Zealand. (2023). "About our partner sports". Webbsida.
<https://hpsnz.org.nz/about-hpsnz/our-partner-sports/>.
 (Hämtad 13 oktober 2023.)

Kulturdepartementet (2021). *Tilskuddsbrev for 2022*.
<https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/1c0d318340744217bda22ac4e6854777/tilskuddsbrev-for-2022---norges-idrettsforbund-og-olympiske-og-paralympiske-komite-.pdf>.
 (Hämtad 5 oktober 2023.)

Norges idrettsforbund (2023). *Årsrapport 2022*.
https://www.idrettsforbundet.no/siteassets/idrettsforbundet/arsrapport/nif_arsrapport_2022.pdf.
 (Hämtad 5 oktober 2023.)

Olympiatoppen (2023). "Om Olympiatoppen". Webbplatssektion.
<https://olympiatoppen.no/om-olympiatoppen/>.
 (Hämtad 12 oktober 2023.)

Prop. 2008/2009:126. *Statens stöd till idrotten*.

Riksidrottsförbundet (2011). "En samlad elitsatsning". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2011*.
https://www.rf.se/download/18.4b47d66118498cdd98b14e/1669014566868/RS-f%C3%B6rslag_del_1_-_Uppsala_2011.PDF.
 (Hämtad 31 augusti 2023.)

Riksidrottsförbundet (2017). "Ett samordnat elitidrottsstöd". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2017*.
https://www.rf.se/download/18.4b47d66118498cdd98b72/1669014192100/13.03.1%20Proposition_Ett%20samordnat%20elitidrottsst%C3%B6d_v1.o.pdf.
 (Hämtad 31 augusti 2023.)

Riksidrottsförbundet (2017). "Samordnat elitidrottsstöd". Bilaga till RS utlåtande 3c till RS möte 28–29 november 2017.

Riksidrottsförbundet (2017). "Styrelsens motionssvar". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2017*.
<https://www.rf.se/download/18.4b47d66118498cdd98b73/1669014192119/13.03.2-5%20Motionssvar%20elitidrott%204%20SF.pdf>.
 (Hämtad 31 augusti 2023.)

Riksidrottsförbundet (2018). "Samordnat elitidrottsstöd 2.0". RS utlåtande 3c till RS möte 22 augusti 2018.

Riksidrottsförbundet (2019). "Samordnat elitidrottsstöd 2.0: ett nytt svenskt elitidrottsprogram". RS utlåtande 2h till RS möte 27–28 november 2019.

Riksidrottsförbundet (2021). "#elitidrott2030". I *Möteshandlingar RF- och SISU-stämmorna 2021*.

<https://www.rf.se/download/18.407871d3183abb2a6131c09/1665066578213/10.17%20%23elitidrott2030%20%E2%80%93%20ett%20idrotts%C3%B6vergripande%20elitidrottsprogram.pdf>.

(Hämtad 30 augusti 2023.)

Riksidrottsförbundet (2023). "Elitidrotten ska stärkas". Webbartikel.

<https://www.rf.se/underwebbplatser/riksidrottsmotet/nyheter/nyheter/2023-05-27-elitidrotten-ska-starkas>.

(Hämtad 30 augusti 2023.)

Riksidrottsförbundet (2023). "Konstnärer och elitidrottare behöver samma ekonomiska trygghet". Webbartikel.

<https://www.rf.se/nyhetsarkiv/nyheter/2023-06-26-konstnarer-och-elitidrottare-behover-samma-ekonomiska-trygghet>.

(Hämtad 21 september 2023.)

Schubring, A., Grahn, K., Rylander, P., Lundvall, S. & Bergström, E. (2022). *Vägar till världstoppen: En studie av svenska toppidrottarens karriärerfarenheter*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

https://www.rf.se/download/18.7d74975f1859fdf1f76784de/1673853860987/Fou2022_6%20V%C3%A4gar%20till%20v%C3%A4rldstoppen.pdf.

(Hämtad 14 oktober 2023.)

Sveriges Olympiska Kommité (2017). "Ärende 12a: Styrelsens svar på motionen". I *SOK:s årsmöte 2017*.

Sveriges Olympiska Kommité (2022). "Elitidrottens förutsättningar i fokus". Webbartikel.

<https://sok.se/pressmeddelanden/2022-10-07-elitidrottens-forutsattningar-i-fokus.html>.

(Hämtad 5 oktober 2023.)

Sveriges Olympiska Kommité (2023). "Historiskt förslag om samverkan för elitidrotten". Pressmeddelande.

<https://sok.se/pressmeddelanden/2023-04-19-historiskt-forslag-om-samverkan-for>

elitidrotten.html.

(Hämtad 30 augusti 2023.)

SOU 2023:30. *Ett trygghetssystem för alla: Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst.*

https://www.regeringen.se/contentassets/0a34584571e248bc99473d1a9f13298b/sou-2023_30_pdf_a_webb.pdf.

(Hämtad 21 september 2023.)

Svenska institutet (2023). "Idrottens betydelse för bilden av Sverige". Webbartikel.

<https://si.se/app/uploads/2023/09/uppfattningen-om-sverige-som-idrottsnation-1.pdf>.

(Hämtad 13 oktober 2023.)

Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté. (2023). "Historiskt förslag om samverkan för elitidrotten". Webbartikel.

<https://parasport.se/folj-oss/nyheter-fran-parasport-sverige/nyheter/2023-04-19-historiskt-forslag-om-samverkan-for-elitidrotten>.

(Hämtad 30 augusti 2023.)

Team Danmark (2023). "Regeringen er klar med tiltrængt økonomisk løft til danske eliteatleter". Webbartikel.

<https://www.teamdanmark.dk/presse/nyheder/2023/august/regeringen-er-klar-med-tiltraengt-oekonomisk-loeft-til-danske-eliteatleter>.

(Hämtad 12 oktober 2023.)

Team Danmark (2023). *Team Danmarks årsrapport 2022.*

<https://umbraco.teamdanmark.dk/media/3436/bilag-5a-team-danmark-aarsrapport-2022.pdf>.

(Hämtad 5 oktober 2023.)

UK Sport (2023). "Para-canoe". Webbplatssektion.

<https://www.uksport.gov.uk/sports/paralympic/para-canoe>.

(Hämtad 5 oktober 2023.)

UK Sport (2023). "Sailing". Webbplatssektion.

<https://www.uksport.gov.uk/sports/olympic/sailing>.

(Hämtad 5 oktober 2023.)

UK Sport (2023). "Who we are". Webbplats.

<https://www.uksport.gov.uk/about-us>. (Hämtad 12 oktober 2023.)